

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

“ΣΤΟΝ ΙΣΚΙΟ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ,”

ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ Κ. Ε. ΛΕΝΟΡΜΑΝ

Μία πρόοδος έσημειώθηκε στο Ελληνικό θέατρο κι' είναι ανάγκη νά την προσέξουμε. Επί όχτω τώρα βραδυές παίζεται στο θέατρο τής κ. Μαρίκας Κοτοπούλη «Ο Ισκιος του κακού» έργο καθαρώς φιλολογικό, καθαρώς διανοητικό πού άλλοτε, τη δεύτερη μέρα κι' όλας εΐταν καταδικασμένο, από την παγερή άδιαφορία του κοινού νά τιτλοφορηθῆ ως άποτυχημένο θεατρικώς και νά περάση άπαρατήρητο με τη γνωστή έτικέττα στη ράχη «Δέν έπιασε». Και δέν είνε μόνο τουτο. Το κοινό παρακολούθησε το έργο με ένδιαφέρον συζήτησε, τό σχολίασε και αναμίχθηκε μάλιστα στη μέση τής παραστάσεως, τη στιγμή πού ό ήρωσ του έργου άνέλνε σκέψεις του συγγραφέα, και φώναζε: «λές ψέμματα». Αύτά είναι έπεισόδια μηδαμινά και τυχαία πού όμως μέσα στη μικρότητά τους αύτην παρέχουν, για κείνον πού θά τά προσέξη, παρήγορα σημάδια... Άς τά προσέξουν λοιπόν οι διάφοροι λέοντες τής θεατρικής τέχνης πού κρατούν στα χέρια τους κάθε θεατρική μας κίνηση και άς παύσουν πιά νά μäs σερβίζουν άδιάκοπα τά γλοιώδη κατασκευά-

σματα, με τους παχυλούς αισθησιασμούς, κάθε άποτυχημένης ύπάρξεως μιά και τό κοινό, αύτό πού πλήρωνε όλα τά σπασμένα, τό κοιμισμένο θηρίο, ό γήταυρος, αρχίζει νά ξυπνά, νά ένδιαφέρεται...

H. Lenorman

Ο Λένορμαν, ό συγγραφέας του έργου, μäs είναι γνωστός από τό «Ο χρόνος είναι Όνειρο» πού άνέβασε τό θέατρο Τέχνης. Είναι ένας τους καλλιτέρους συγχρόνους Γάλλους ποιητάς και μάλιστα μαζί με τον Μπέρναρ Σόου άποτελούν τις ισχυρότερες σύγχρονες ποιητικές μορφές ή καλλίτερα θά έλεγα είναι οι άντιπρόσωποι τής έποχής μας. * Ο σκεπτικισμός, ή άμφιβολία, ένα διονυσιακό κέντρισμα πόθων, μιά άκαταμάχητη λαχτάρα, σκοτεινές επιθυμίες και παραχατική άγωνία διαπερνά όλο του τό έργο.

Διαφέρει από τον Μπέρναρ Σόου στο ότι είναι ποιητής περισσότερο από διαθέσεως από ύπερεκχείλισμα καρδιάς, θά έλεγα, παρά από έγκεφαλική ανάγκη πού καθώς νομίζω χαρακτηρίζει την ισχυράν προσωπικότητα του Ίρλανδού Μεφιστοφελή. Εκτός αύτου ό Σόου είναι

περισσότερο «κοινωνικός», οί ήρωές του ζούνε μέσα σ' ένα στενό κοινωνικό περιβάλλον, τὸ δρᾶμα τους ἢ ἡ νίκη τους πηγάζει ἀπὸ τις συνθήκες πὸν ἐδημιούργησαν μέσα στὸ περιβάλλον αὐτό. Πολλές φορές τὰ πρόσωπά του μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς παρέχουν συνταγὲς ἀπλῶς «εὐτυχοῦς κοινωνικῆς διαβίωσης» καὶ πραγματικά γι' αὐτὸ καὶ μόνο ἐνδιαφέρεται ὁ Σόου, ἐνῶ τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων τοῦ Λένορμαν εἶναι καθαρῶς ποιητικῆς μορφῆς, εἶναι χαρακτηριστὲς ὁμοιοὶ στὴ φύση των μὲ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Γυμνοὶ στέκονται ἐναντία στὴ Φύση. Ἡ δυστυχία ἢ ἀγαλλίαση του πηγάζει ἀπὸ τὸν ἴδιο τους ἑαυτό. Τὸ πάθος τους σέρνει στὸν ὄλεθρο ὄχι γιατί ἤρθε σὲ σύγκρουση μὲ ἄλλα πρόσωπα τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος ἀλλὰ γιατί προσέβαλλε τοὺς θεοὺς νόμους τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἁρμονίας πὸν κυριαρχεῖ γύρω τῆς μέσα των... Οἱ ἡρωῆς τους μεταμορφώνουν τὴ ζωὴ τους γιατί τὴν ἐρευνοῦν καὶ τὴν κοιτάζουν προσεχτικά μὲ τὴ βαθειὰ ἐπίγνωση πὼς κατὰ τὸ σοβαρὸ καὶ τὸ ἀπροσδόκητο συμβαίνει γύρω των. Σὲ στιγμῆς ἀποκαλυπτικῆς χωρὶς καμμιὸν ἐξωτερικὴ ἐνέργεια κατορθώνουν νὰ ζήσουν μιὰ ἀπὸ τις αἰώνιες στιγμῆς μέσα στὰ γόνιμα βῆθη τῆς σιωπῆς, μαλάζουν μ' ἕνα τους κρυφὸ δάκρυ τὸ ἀδάμαστο τῆς Μοίρας.

Οἱ χαρακτηριστὲς τῶν δραμάτων του εἶναι σιωπηλοὶ καὶ προσπαθοῦν νὰ διακρίνουν μέσα στὴν «ἀτέλειωτη σκιά» τὰ χέρια πὸν κινοῦνε τις ἀόρατες δυνάμεις τοῦ κόσμου αὐτοῦ... Ἀπὸ τις ἐνέδρες των ὁμως αὐτῆς δὲν γυρνοῦν παρὰ μὲ περισσότερη ἀμφιβολία, πείσμα καὶ ἀπογοήτευση... Δὲν μᾶς ἔφεραν ἀπὸ τὴν ἐνέδρα των κανένα παρήγορο λόγο καὶ δὲν ἀνοίξε ἢ περιουλλογὴ των κανένα φεγγίτη ἀπὸ ὅπου νὰ χυθῆ φῶς ἀπὸ τὸ ὄρατὸ στὸ ἀόρατο. Τὸ ὁμοιο μόνον διὰ τοῦ ὁμοίου γνωρίζεται. Τοὺς ἔλειπε ἢ βαθειὰ ἀγάπη, ἢ πίστη, τὸ ἀνέστερο φῶς, πὸν θὰ ὀδηγοῦσε στοὺς σκοτεινοὺς λαβύρινθους τοῦ ἀγνώστου καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσαν νὰ φτάσουν στὶς κορφῆς ἐκείνης ἀπ' ὅπου ἡ ζωὴ ὀλοκάθεται χύνεται μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ἀπὸ ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ πὼς κάθε τι παράξενο, ἄρρυθμο, ἀδικο καὶ τυχαῖο πὸν γίνεται στὴ ζωὴ μας ἐνώνεται στενά μὲ κατὰ τὸ αἰώνιο καὶ τὸ ἀθάνατο... Ἀλλὰ ἡ ἀθλιότης τῶν προσώπων αὐτῶν καθὼς μᾶς ἐμφανίζονται λυμφατικά καὶ ἀνάπηρα μᾶς παρέχουν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν παρήγορη, τῆς ἀδιάκοπης λαχτάρως νὰ προσεγγίσουν κατὰ, νὰ ὑψωθοῦν πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφιά πὸν παρ' ὅλον ὅτι ἐπιφανειακά τὴν ἀρνοῦνται ὅτι ὑπάρχει, μυστικά ὁμως τὴν πιστεύουν... Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπεχείρησα νὰ δώσω μιὰ εἰκόνα τῆς ποιητικῆς οντότητος τοῦ Λένορμαν... Εἶναι ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος πὸν ἀγωνίζεται, πὸν μοχθεῖ, πὸν τυραγνίζεται νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ σκοτεινῆς δυνάμεις καὶ ἀπὸ τις ἀρρώστιες πὸν τοῦ κληρονόμησε ἢ πόρωση τοῦ αἰῶνα μας. Ἀπὸ τὰ ἔργα του δὲν ὑψώνεται ἀκόμη ἢ λαγαρὴ φλόγα πὸν θὰ φωτίσῃ χαρμόσινα γύρω ἀλλὰ καπνοὶ ἀμφιβολίας καὶ ἀγωνίας στροβιλίζονται, ἀφίνοντας πὸν καὶ πὸν γλωσσίσσες φωτιᾶς νὰ παρέχουν τὴν παρήγορη παρουσία των.

«Στὸν Ἴσκιό τοῦ κακοῦ» περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργο του ἐκδηλώνεται ἢ ἀπαισιοδοξία καὶ ἀμφιβολία του... Εἶδε στὴ ζωὴ πὼς πρόσωπα δίκαια, χαρῶποι ἄγγελοι τοῦ καλοῦ, ἦσαν τὸ πῶ οἰχτρό τέλος καὶ χτυπήθηκαν πῶ ἀνίλεες ἀπὸ τὸ σιδερένιο χέρι τῆς Μοίρας ἐνῶ ἄλλες ὑπάρξεις τυραννικῆς, κακεντρεχεῖς καὶ ἀδικες μὲ τὸ νὰ σκορπίζουν γύρω τους τὸ κακὸ προφυλάσσονται ἀπὸ αὐτὸ, ἀπομακρύνοντας ἑαυτὸ ἀπὸ κοντὰ τους τὴ συμφορὰ... Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὁ Λένορμαν τὸ ἐντυσε μὲ τὸ φῶρεμα τῆς τραγωδίας καὶ παραστατικά τὸ ἐξέφρασε «Στὸν Ἴσκιό τοῦ κακοῦ» ὅπου διαλαλεῖται μ' ἕνα τρόπο μανιακὸ καὶ ἐξάλλο ὁ ἔρωτας πρὸς τὸ κακὸ, ὡς πρὸς τὸ μόνον δυναμικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς... Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἀγαθὸ δὲν εἶναι, μᾶς λέει κάποιος ἦρωας τοῦ ἔργου, παρὰ κατασκευάσματα ἀνθρώπινα, λέξεις πὸν τις ἔφκιασε ἀπὸ μιὰ αὐταπάτη του ὁ ἄνθρωπος. Μόνον τὸ κακὸ καὶ ἢ ἀδικία εἶναι δυνάμεις πὸν πηγάζουν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ζωῆς αὐτῆς.

Βέβαια αὐτῆς οἱ σκέψεις δὲν γεννήθηκαν στὸ πνεῦμα τοῦ Λένορμαν ἑτσι τυχαῖα καὶ ἀσκοπα καὶ ἀπὸ μιὰ κούφια διάθεση νὰ παραδοξολογήσῃ. Ἡ ἴδια ἢ ζωὴ μὲ τὴν ἀντινομία τῆς, μὲ τὰ δραματικά τῆς γεγονότα, πὸν ἴσως στὴν τρομερὴ τους δεινὴ νὰ τὸν παρέσυρε θῦμα τους καὶ αὐτὸν, νὰ τοῦ μόρφωσε ὑστερα ἀπὸ βαθὺ πόνον τις παραδόξες καὶ ἀπαισιοδόξες αὐτῆς σκέψεις... Τοῦ ἔλλειπε ὁμως, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, τὴν ὥρα πὸν ἀντίκρουσε τὸ θέμα του τὸ κατὰ ἐκεῖνο, πὸν ὑπάρχει ἴσως καὶ σὲ ἀνάξιες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, πὸν διαβαίνουν ἀπαρατήρητες στὴ ζωὴ αὐτῆ, τὸ κατὰ ἐκεῖνο πὸν εἶναι ἢ πίστη στὸ αἰώνιο τοῦ κόσμου αὐτοῦ, πὸν ὅταν τὰ γεγονότα τὰ τυχαῖα, τὰ ἀδικο καὶ ἐπιτόλαια τῆς ζωῆς κριθοῦνε μ' αὐτὸ πέρνουν, νόημα, περιεχόμενο, ἀναγκαιότητα... Ἄν ὁ Λένορμαν ζύγιαζε μὲ τὸ μέτρο αὐτὸ θὰ μᾶς ἔλεγε τὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅτι μᾶς εἶπε στὸ προχθεσινὸ του δρᾶμα... Ἡ σκληρότης τότε καὶ ἢ ἀδικία θὰ ἐμφανίζονται σάν τις ἀκριβῆς καὶ ἀνήσυχες ἀδελφῆς τῆς ἀγάτης. Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ ἀγάπη στὸν κόσμον αὐτόν, πρέπει νὰ ὑπάρξῃ πόνος... Τὰ δάκρυα πὸν θὰ χυθοῦνε καὶ θὰ βρέξουνε στὰ σπλάχνα τῆς ζωῆς ἀκριβοὺς σπόρους ἀγάτης πὸν τὸ βλάστημά τους εἶναι ἢ ὁμορφιά καὶ τὸ νόημα τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ἡ ἀδικία εἶναι ἢ τροφὴ τῆς δικαιοσύνης.

Τί τὰ θέλετε! Πιστεύω πὼς ὅλες οἱ ἄγιες καὶ οἱ δίκαιες μορφῆς πὸν ὑπάρχουνε στὸ πάνθεον τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, ἔγιναν τέτοιες γιατί ἀξιώθηκαν ἀπὸ τὴ μοῖρα νὰ κάνουν στὴ ζωὴ τους ἕνα μεγάλο κακὸ καὶ νὰ φέρουν σπαραγμὸ στὴν ψυχὴ τοῦ διπλανοῦ τους. Οἱ λυγμοὶ πὸν ὑψώθηκαν ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ἐκείνη σφυριλάτησαν τις ἀλυσίδες τῆς ἀγάτης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Καὶ γιὰ νὰ ἐπανέλθω πάλι στὸ ἔργο μου φαίνεται πὼς ἢ κ. Λέ Κορμιέ ἢ ἀγνή ἐκείνη ὑπαρξοῦλα τὴ στιγμὴ πὸν ἐσπαρασσετο ἀπὸ τοὺς ἐξαγριωμένους μαῦρους θὰ ἤξευρε στὰ κατάβαθα τοῦ δίκηνου τῆς ὅτι τὰ σιγαλινὰ δάκρυα τῆς δοκιμασμένης ἀγάτης τῆς δὲν θὰ ἔπεφταν μονάχα στὸ χῶμα ἀλλὰ θὰ πότιζαν μερικῆς μυστικῆς δυνάμεις τὴν ψυχὴ τοῦ

διαλαλητοῦ τῆς ἀδικίας, τοῦ Ρουζέ, πού θά τόν ἐλευθέρωναν ἀπό τὸ κακὸ ὄνειρο πού εἶχε πέσει. . . «Πρέπει νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς, λέει ὁ Μαίτερλιγκ, γιὰ νὰ μάθῃ νὰ εἶναι καλός. Ἀλλὰ ἴσως πρέπει καὶ κάμῃ τοὺς ἄλλους νὰ ὑποφέρουν γιὰ νὰ γίνῃ καλύτερος».

Ποῖος ξέρει ἴσως καὶ ὁ Λένορμαν σ' ἓνα του καινούργιο δράμα νὰ μᾶς ἐμφανίσῃ τὸν ἥρωά του ἀπὸ τὸ σημεῖο πού μᾶς τὸν ἀφησε «Στὸν ἴσκιό τοῦ κακοῦ». Μὰ τότε ὠρισμένως θά γνωρίζῃ πὺς ὑπάρχει κάποια ἀθάνατη δύναμη στὴ ζωὴ πού ξέρει νὰ προσαρμόζῃ στὰ δάκρυα μᾶς ἀγάτης πού πεθαίνει, τὴ δημιουργικὴ δύναμη

μᾶς ἀγάτης μὲ νέους χυμούς πού γεννιέται. . .

Τὸ ἔργο ἀνεβάσθηκε ὅπως δήποτε καλὰ στὴ σκηνὴ τῆς κ. Μαρ. Κοτοπούλη μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν καὶ τὴν παρατήρησιν, ὅτι ἂν καὶ ξοδεύτηκαν πολλὰ γιὰ τὶς ψάθες αὐτὲς καὶ μόνο δὲν δίνουν τὴν ἀτμόσφαιρα πού χρειάζεται σὲ τέτοια ἔργα. . . Ἐλεγε ἡ ψυχὴ τοῦ σκηνοθέτη πού θά ἔδινε πνευματικότητα καὶ ὑπαρξιν σ' ὄλο ἐκεῖνο τὸ σκηνογραφικὸ ὕλικό. Οἱ ἠθοποιοί, ἐκτὸς τῆς κ. Κοτοπούλη καὶ τοῦ κ. Μήτσου Μυράτ, πού πραγματικὰ δημιούργησε, ἦσαν κάπως κατώτεροι ἀπὸ τοὺς ρόλους των.

Π. ΚΑΤΣΕΛΗΣ